

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**
ANNO 1919

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

PROFESIONĀLAJĀ IZGLĪTĪBĀ IESAISTĪTO
VISPĀRIZGLĪTOJOŠO MĀCĪBU PRIEKŠMETU PEDAGOGU
KOMPETENCES PAAUGSTINĀŠANA

Ināra Voitkāne

Vēsturiski hronoloģiskais pārskats (kopsavilkuma tabulas)
Dabas cilvēka radītās kultūrvērtības

Materiāls izstrādāts

ESF Darbības programmas 2007. - 2013.gadam „Cilvēkresursi un nodarbinātība”

prioritātes 1.2. „Izglītība un prasmes”

pasākuma 1.2.1. „Profesionālās izglītības un vispārējo prasmju attīstība”

aktivitātes 1.2.1.2. „Vispārējo zināšanu un prasmju uzlabošana”

apakšaktivitātes 1.2.1.1.2. „Profesionālajā izglītībā iesaistīto pedagogu kompetences paaugstināšana”

Latvijas Universitātes realizētā projekta

**„Profesionālajā izglītībā iesaistīto vispārīzglītojošo mācību priekšmetu pedagogu
kompetences paaugstināšana”**

(Vienošanās Nr.2009/0274/1DP/1.2.1.1.2/09/IPIA/VIAA/003, LU reģistrācijas Nr.ESS2009/88) īstenošanai.

Periodi	Izgdrojumi	Mītiskā pasaules uztvere	Māksla	Arhitektūra
<p>Aizvēsture - laika posms, pirms tika izgudrota rakstība.</p> <p>Akmens laikmets:</p> <p>Paleolīts (senākais akmens laikmets) – 35000-12000 g.t.p.m.ē.</p> <p>Mezolīts (vidējais akmens laikmets) – 12000-8000 g.t.p.m.ē.</p> <p>Neolīts (jaunākais akmens laikmets) – 8000-4000 g.t.p.m.ē.</p> <p>Bronzas laikmets – 3000-1000 g.t.p.m.ē.</p> <p>Dzelzs laikmets – ap 1000 g.t.p.m.ē.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Uguns iegūšana. Uguns aizsargāja no plēšņiem dzīvniekiem, sasildīja, uguni sāka izmantot ēdienu gatavošanā, kā arī rituālos. Darbarīki (cirvi, kaulu adatas, skrāpji, somas vai grozi, naži; zemkopībai izmantoja nūju, kapli, arku, graudu sabsēžu u.c.). Ieročus (medībās izmantoja nazi, šķēpu, loku; zvejniecībā lietoja harpūnas, murdus, tīklu). Darbarīku un ieroču materiāls bija krams. Podnieka ripa. Pirmie transporta līdzekļi – plosts, laiva, ratu ritenis, zirga izmantošana. Sāka celt mājas (zaru būdas, teltis no ādas, koka mājas, māla mājas), apmetnes. Rakstības pirmsākumi – piktogrāfija (zīmējumu vai attēlu raksts – priekšmetu, notikumu, darbību attēlošana ar nosacītām zīmēm). <p>Piktogrāfijas</p> <ul style="list-style-type: none"> Valoda. Metāla (varš, bronza, dzelzs) izmantošana un izgatavošanas tehnoloģiska apguve. 	<p>Senākās reliģijas formas:</p> <ul style="list-style-type: none"> Animisms - ticība tam, ka jebkurai dabas parādībai, lietai un cilvēkiem ir gars vai dvēsele. Gars var dzīvot kādā ķermenī (augā, dzīvniekā, cilvēkā, kokā, akmenī, ūdenī, vējā, lietū, mākoņos, miglā), gar ārpus tā. Totēmisms - ticība pārdabiskas saiknes pastāvēšanai starp cilvēkiem un dzīvniekiem vai, retāk, priekšmetiem. Maģija - iedarbība uz pārdabiskajiem spēkiem -dabas spēkiem un gariem - sev labvēlīgā virzienā. Fetišisms - dažādu priekšmetu pielūgšana. Šajos priekšmetos bija garu spēks, kurus sauca par amuletiem. <p>Pirmatnējais cilvēks ticēja gariem, aizkapa dzīvei, pielūdza dažādus dzīvniekus, augus. Ikdienā pielūdza garus un dievus, kuriem augstākā būtne - Dievs ir uzticējies kontroli pār noteiktiem dabas spēkiem, dzīves jomām. Sāka veidoties priesteru kārta, kas sarunājās ar dievu, vadīja rituālus. Ja cilvēks gribēja paredzēt nākotni vai novērst nelaimi, viņš devās pie burvja vai šamaņa ("cilvēks, kurš zina"). Šamanis transa stāvoklī sazinās ar gariem. Šamanis ir starpnieks starp cilvēkiem un garu pasauli. Šamaņi spēj nodarboties ar dziedniecību, kā arī, stājoties sakaros ar garu pasauli, sniegt cilvēkiem atbildes uz viņiem interesējošiem jautājumiem.</p> <p>Mīts – tēlainis sistemātisks vēstījums par pasaules, cilvēka un dievu, kā arī dažādu dabas parādību un lietu izcelšanos. Mīts deva atbildes uz visiem svarīgākajiem jautājumiem, apmierināja senā cilvēka garīgās vajadzības.</p> <p>Cilvēks senatnē ticēja pasaules dievišķajai kārtībai, stingri pašāvis uz tradīcijām, kas prasīja pakļauties cilts likumiem, izpildīt reliģiskos rituālus un priekšstatus, ievērojot tabu ("nav atļauts") – aizliegumu sistēma (stāties laulībā ar tuviem radniekiem, kanibālisma aizliegums u.c.).</p> <p>Rituāli (reliģisko darbību un ceremoniju kopums. Rituāls ir noteikts veids, izstrādāta un izkopta forma, kad veicama kāda darbība). Rituāli bija saistīti ar cilvēka mūžu:</p> <ul style="list-style-type: none"> Vārda došana. Iesvētīšana – iniciācija ("iesvētu") - cilvēka pāreja no viena sociālā statusa citā, parasti augstākā, un rituāli, kas ar šo pāreju saistīti. Kāzas. Bēres. <p>Rituāli, kas bija saistīti ar cilvēka ikdienas dzīvi:</p> <ul style="list-style-type: none"> Upurēšana, Nožēlas, attīrīšanas un gavēšanas rituāls. Pasaules radīšanas svētki. Auglības kults. 	<p>Mākslas veidi:</p> <ul style="list-style-type: none"> Monumentāla glezniecība – klinšu zīmējumi, gleznojumi. Gleznoja ar zemes krāsām. Tēlniecība. Neliela izmēra apaļskulptūras, gravējumi uz kaļķakmens plāksnītēm, cilņi uz alu sienām, grebumi uz kaula un raga. Keramika – dažādi trauki no māla, kas tika izrotāti ar dažādiem nospiedumiem, skrāpējumiem, svītriņām, līnijām, ornamentiem. Vēlāk traukus sāka apgleznot un pārklāt ar glazūru. <p>Tematika:</p> <p>Dzīvnieku attēlojums:</p> <ul style="list-style-type: none"> Visbiežāk sastopamas lielo zālēdāju dzīvnieku figūras (mamuti, zirgi, bizoņi, sumbri, brieži). No plēsējiem biežāk attēloti lāči, lauvas, retāk vilki. Zīmējumi atrasti vairāk nekā 200 alās, slavenākās ir Lasko ala Dienvidfrancijā un Altamiras ala Spānijā. <p>Zirgu gleznojumi Lasko alā</p> <p>Cilvēku attēlojums:</p> <ul style="list-style-type: none"> Sievietes mātes figūra. Sieviešu figūras parasti attēlotas bez galvām vai neizstrādātām sejm, bez detaļām. Akcentētas tiek dzimumatšķirības, izteiktas tās ķermeņa daļas, kas saistītas ar bērnu radīšanu. Sieviete ir zemes auglības simbols. Slavenākā ir sievietes figūra, kas atrasta Villendorfā (Villendorfas Venēra). Cilvēku atveidojums medībās, sadzīves ainās. Cilvēka "negatīvais" rokas nospiedums. <p>Villendorfas Venēra</p> <p>Cilvēki medībās</p> <p>Rokas nospiedums</p> <p>Mākslas funkcijas saistīja ar reliģiskajām vajadzībām, māksla bija rituālu sastāvdaļa, piem., lai veiktos medībās.</p>	<p>Arhitektūra</p> <p>Paleolīta apmešanas vietas izmantoja:</p> <ul style="list-style-type: none"> Alas Žagaru būdas Dzīvnieku ādu teltis. Jumtu pārklāja ar salmiem, bet grīdu pārklāja ar kaļķakmens plāksnēm. <p>Neolīta mājas tika celtas no:</p> <ul style="list-style-type: none"> Māla Koka Akmens <p>Monumentāla arhitektūra – megalīti:</p> <ul style="list-style-type: none"> Menhīri – 3-6 un pat 5-10 metrus augsti vertikāli nostatīti akmens stabi ar nosmailinātām galotnēm. Pats iespaidīgākais atrasts Bretaņas pussalā (Francijā), tā garums ir apmēram 21 metrs, bet svars – 300 tonnas. Šeit pat sastopams arī menhīru alejas, kuru garums ir gandrīz 4 km. Dolmenis – uz divām vai četrām akmens pilsnēm uzlikta vēl viena akmens plāksne. Akmens plāksņu svars pārsniedz pat 40 tonnas. Kromlehs – milzīgs akmens aplis, ko veido grupas, katra sastāv no trīs akmeņiem, kur uz diviem vertikāliem ir uzcelts trešais akmens – pārsedzoši. Šāda būve ir 3-4 metrus augsta. Pazīstamākais kromlehs (celts apmēram 2. g.t. sākumā p. m. ē.) atrodas Anglijas (Lielbritānijas dienvidu daļa) dienvidos Stounhendžā. <p>Dolmenis</p> <p>Menhīrs</p> <p>Kromlehs</p> <p>Stounhendža</p>
<p>Sabiedrības organizācija</p> <p>Dabas cilvēks – senākais cilvēks, kas dzīvoja dabā (mežos, kalnos, stepēs) un pārtika no tās.</p> <p>Sabiedrības organizācija: Vissenākā cilvēka sabiedrības organizācijas forma ir bijusi dzimta jeb lielģimene. Vairākās radnieciskās dzimtas veidoja cilti ar kopīgo valodu, teritoriju un paražām. Klejojošās ciltis sauca par – nomadu ciltīm. Monogāmija – divu cilvēku veidota ģimene. Poligāmija – cilvēka laulība ar vairākiem partneriem.</p> <p>Darba organizācija:</p> <ul style="list-style-type: none"> Klejošana (nomadu ciltis). Augu valsts produktu vākšana (saknes, ogas, rieksti, savvaļas augi, putnu olas). Medības. Zvejošana. Parādījās jaunas saimniekošanas formas – zemkopība un lopkopība. 	<p>Jēdzieni: Aizvēsture, animisms, dolmenis, kromlehs, fetišisms, iniciācija, maģija, menhīrs, mīts, neolīts, nomadi, paleolīts, piktogrāfija, tabu, talismans, totēmisms, rituāls.</p>	<p>Sastādīja Ināra Voitkāne (inarav@apollo.lv)</p>		